

แนวทางการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน
Guidelines for Cultural Management as Part of Participation of
Cultural Networks and Communities

วิภาพรรณ อุปนิสากร¹, รัชชัย ขยันทำ²
Wipaphan Upanisakorn¹, Raschai Khayantam²
Email : raschai_mbu1@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการทางวัฒนธรรม โดยกล่าวถึงปัจจัยในการสร้างเสริม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องในลักษณะของการทำงานร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายๆ เรื่อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ส่วนการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาจะเกิดขึ้นโดยจะต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันหลักในชุมชน ได้แก่ วัด บ้าน และโรงเรียนซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนจึงจะพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ; วัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วม; เครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน

¹ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹ Faculty of Political Science and Public Administration Rajabhat Mahasarakham University, Thailand.

² คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

² Faculty of Buddhism and Philosophy, Mahamakut Buddhist University Yasothon Buddhist College, Thailand.

*ได้รับบทความ: 24 ธันวาคม 2563; แก้ไขบทความ: 29 เมษายน 2564; ตอรับการตีพิมพ์: 4 มิถุนายน 2564

Received: December 24, 2020; Revised: April 29, 2021; Accepted: June 4, 2021

ABSTRACT

This academic article aims to present the concept of community involvement. Network, culture and community concept factors affecting cultural engagement and management. With mentioning factors in enhancing Conservation of arts, culture, traditions and local wisdom, engage the community in participation and management. This may involve the nature of collaboration on one or more of the subjects, to achieve the goals that were set. The change or development will take place with cooperation from the main institutions in the community, such as temples, houses and schools, which are members of the community for sustainable development.

Keywords : Management; Participatory Culture; Cultural Network and Community

1. บทนำ

ในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ศิลปวัฒนธรรมในระดับชุมชนยังคงมีอยู่ในทุกชุมชน ทั้งศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เพียงแต่ละชุมชนยังขาดแนวทางและองค์ความรู้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ฟื้นฟู และการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างหลากหลายให้มีความเข้าใจ และเห็นถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ สืบทอดและถ่ายทอดไปยังคนรุ่นต่อไปชุมชนต้องมีการศึกษาความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและนำมาอนุรักษ์เผยแพร่ความรู้ส่งเสริมและพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งชุมชนต้องทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชน พร้อมทั้งมีการพัฒนาคุณภาพและจำนวนบุคลากรทางวัฒนธรรมจะต้องมีการร่วมกำหนดแผนงานกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกันยูเนสโก(UNESCO) เป็นองค์กระบวนานาชาติที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ในประเทศไทยนับแต่อดีตถึงปัจจุบันวัดถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนและศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นแหล่งรวบรวมจัดเก็บศิลปวัฒนธรรมทั้งจับต้องได้และจับต้องไม่ได้รวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่ายิ่งและเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทย และแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย

ปรีดา พูลสิน (2555 : 61) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า การทำงานวัฒนธรรมของชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือของสถาบันหลักในชุมชน ได้แก่ วัด บ้าน โรงเรียนและสมาชิกในชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมในชุมชนร่วมกัน ซึ่งการนำสถาบันสำคัญในชุมชนมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาขึ้นต่างๆ นั้น ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบ “มนตรี บวร” ได้แก่ สถาบันการปกครอง (บ=บ้าน) สถาบันศาสนา (ว=วัด) สถาบันการศึกษา (ร=โรงเรียน) ที่ต่างให้ความสำคัญต่อกัน ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาของชุมชน อีกทั้งเป็นแกนกลางในการบริหารชุมชนในทุกด้าน

ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเจริญงอกงามเป็นมรดกที่ล้ำค่าของชุมชน กอรปกับแนวทางการดำเนินงานของยูเนสโก (UNESCO) ที่ได้มีการผลักดันการออกกฎหมายเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งคุ้มครองการใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมเพื่อรักษาวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ทำให้นานาประเทศหันกลับมาองถึงกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองอย่างจริงจัง เกิดการศึกษาค้นคว้าและพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเห็นได้ชัด เป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนจะส่งผลอย่างยั่งยืนในการดำรงไว้ซึ่งสิ่งดีงาม โดยมีชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบประโยชน์ร่วมกัน

ดังนั้น แนวทางการปฏิบัติกล่าวคือ การสร้างความเข้าใจในคำว่า “ชุมชน” การมีความคิดเห็นในแบบอย่างเดียวกันความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ส่งผลต่อการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมร่วมกันซึ่ง “แหล่งเรียนรู้” ก็คือ คน ชุมชน วิถีชีวิต และศิลปวัฒนธรรมของตนเองที่มีอยู่อย่างเพียบพร้อม ทั้งนี้ต้องผ่าน “กระบวนการมีส่วนร่วม” ด้านการเชื่อมโยงประสานคน รวมถึงรูปแบบการจัดการความรู้และกรรมวิธีต่างๆ ซึ่งรูปแบบการจัดการความรู้ในชุมชน มีส่วนประกอบสำคัญคือ ความรู้คน เทคโนโลยี และกระบวนการจัดการความรู้ โดยคนเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการกิจกรรมต่างๆ

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนทางวัฒนธรรม

การส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาวิถีทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ได้นำมาทำประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม โดยหน่วยงานในชุมชนทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วม โดยมุ่งเน้นการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมมาถ่ายทอด สืบทอดและจัดเป็นหลักสูตรชุมชน เพื่อให้เกิดผลที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชน ซึ่งชุมชนควรมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนแต่ครั้งอดีตที่เลือนหายเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ในเชิงลึก ทำการสืบค้นสาระสำคัญที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ที่เคยถือปฏิบัติและยังคงสืบทอดจนถึงปัจจุบัน

เกียรตินิขจร วัจนะสวัสดิ์ (2550 : 1) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วม (Participation) ตามพจนานุกรมอังกฤษฉบับ Oxford ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “เป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง” คำว่า การมีส่วนร่วม โดยมากมักจะใช้ในความหมายตรงข้ามกับคำว่า “การเมินเฉย (Apathy)” ฉะนั้น คำว่าการมีส่วนร่วมตามความหมายข้างต้น จึงหมายถึง การที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าเขาจะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้ และยังได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า

“การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

เกรียงศักดิ์ กัลป์ตินันท์ (2543 : 16) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่บุคคลชุมชน หรือองค์กรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา เพื่อให้การดำเนินการนั้นบรรลุเป้าหมาย เพื่อบุคคล ชุมชน หรือองค์กรในชุมชนโดยบุคคล ชุมชนหรือองค์กรในชุมชน

ซูวิทย์ พิทักษ์พรพินฺถ (2544 : 29) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ โดยการทำงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับการที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเหมาะสม กับทั้งกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่า เชื่อถือได้ใจ การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานรวมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาเพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนร่วมเข้าใจสถานการณ์และอุปสรรคมากขึ้นเพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่บุคคลในชุมชนหรือสถาบันได้มีโอกาสเข้ามาร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมตัดสินใจในกิจกรรมที่มีการจัดทำหรือมีการดำเนินงาน ซึ่งต่างคนต่างมีการเสียสละทั้งทางกาย ทรัพย์หรือให้กำลังใจต่อกันและกัน กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งกันและกันของทุกฝ่ายเพื่อร่วมตัดสินใจเสียสละแบ่งปันผลประโยชน์และประเมินผล ในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้กิจกรรมนั้นๆ บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม คือ หลักสำคัญที่สังคมปัจจุบันได้สะท้อนให้เห็นในเชิงประจักษ์ จะเห็นได้ว่าหลักธรรมาภิบาลในสังคมปัจจุบันด้านการบริหาร จะเห็นได้ว่าทุกองค์การเป็นระบบย่อยของระบบสังคม เศรษฐกิจ กฎหมาย ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมภายนอกขององค์การ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงขององค์การจึงมีผลกระทบต่อเนื่องกัน เป็นการศึกษาองค์การในฐานะที่เป็นระบบเปิด(Open System) ที่จะทำให้องค์การสามารถปรับตัวเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่างๆ เพื่อให้การจัดระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหลักการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยการแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การ

แสดงประชาตหรืออื่นๆ ซึ่งในประเด็นนี้ มีผู้ได้ให้ทัศนะเอาไว้ที่น่าสนใจ และพอนำมากล่าวได้ในที่นี้ คือ ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 6-7) กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ 1)มีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน 2)ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน 3)ร่วมนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน 4)ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม 5)ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ 6)ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน 7)ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ 8)ร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการละกิจกรรมที่ได้ทำไป ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

สรุปได้ว่ารูปแบบของการมีส่วนร่วมควรประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน การร่วมคิดค้นและหาวิธีการเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน การร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ และร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไป ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

อำนาจ บุญทวี (2546 : 23) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1)ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ 2)ความเกรงใจ ที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือมีเกียรติตำแหน่งทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่มีส่วนร่วมด้วยทั้งๆ ที่ไม่มีความศรัทธา หรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่กระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรง ผู้น้อยก็ต้องช่วยแรง 3)อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่าทำให้ประชาชนถูกบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ เช่น บังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

หวน พินธุพันธ์ (2528 : 24) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่จูงใจบุคคลในการทำงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนได้นั้น คือ 1)การได้รับความสำเร็จ 2)ได้รับการยกย่อง 3)มีความก้าวหน้าในงาน 4)ลักษณะงาน 5)ความรับผิดชอบ 6)ความเจริญเติบโตส่วนบุคคล

2.3 ลักษณะการมีส่วนร่วม

อรณพ อุ่่นอก (2538 : 18)กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 3 ประการ คือ 1)ความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกันซึ่งเกิดความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคลซึ่ง

บังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจ และความห่วงกังวลของส่วนรวม 2)ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน 3)การตกลงใจร่วมกัน ที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมนุมในทิศทางที่พึงปรารถนาการตัดสินใจร่วมกันนี้ จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่สนองตอบความคิดเห็นของส่วนตน ส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

อำนาจ อนันตชัย (2527 : 114-119) ได้กล่าวถึงลักษณะทฤษฎีการมีส่วนร่วม 5 ทฤษฎี ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้ 1)ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้การพูดหรือการเขียนเพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือ และการกระทำซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาคัดแย้งในการปฏิบัติและถ้าทำให้ได้ผลดี ผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง 2)ทฤษฎีการสร้างขวัญคนในชาติ (National Morale) คนเรามีความต้องการทั้งทางกายและทางใจ ถ้าคนเรามีขวัญดี ผลการทำงานนั้นก็จะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดี ผลการทำงานก็จะต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากว่า ขวัญเป็นการสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่างๆ นั่นเอง 3)ทฤษฎีการสร้างความรู้สึกชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วม คือการสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้น ซึ่งหมายถึงความรู้สึกที่เป็นตัวของตัวเอง ที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์รวมของชาติมีความพึงพอใจในชาติของตน พอใจในเกียรติภูมิ จงรักภักดีต่อท้องถิ่น 4)ทฤษฎีสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำปัจจัยสำคัญในการรวมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าหมาย โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐานหรือผู้นำพลวัตร คือเป็นผู้นำที่เคลื่อนไหว ทำงานเพื่อพัฒนาอยู่เสมอ 5)ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร(Administrative and Method) การใช้ระบบบริหารราชการในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ย่างเพราะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน ดังนั้น การใช้ระบบการบริหารราชการเป็นการยังให้ปฏิบัติตามนโยบาย เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่าการบริหารจัดการทางวัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพฤติกรรมและกิจกรรมของชุมชนและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจโดยอาศัยคุณค่าทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน

3. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน

เครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนหมายถึงการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมทางประเพณีอันประกอบด้วยคุ้มหรือชุมชนต่างๆ ตัวแทนอำเภอตัวแทนส่วนงานตัวแทนสถานศึกษาและตัวแทนทูตแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

3.1 หลักการบริหารจัดการทางวัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการทางวัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนมี กระบวนการในการทำงานร่วมกันในการบริหารจัดการวัฒนธรรม โดยยึดหลักกระบวนการในการทำงาน แบบมีส่วนร่วมใน 5 ร่วม คือ 1)ร่วมใจ คือ การให้ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคชุมชน ได้เข้ามาร่วมเป็นคณะทำงานวิจัย เพื่อ“ถักทอ”และ “เชื่อมโยง” ในการดำเนินงานวัฒนธรรมของท้องถิ่นและจังหวัดให้เกิดพลังในการดำเนินงานวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างพร้อมเพรียงและไปในทิศทางเดียวกัน มีความรู้สึกเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน และเกิดความไว้วางใจต่อกัน 2)ร่วมคิดคือการให้ทุกคนได้ใช้ความคิดเหตุผล ได้มีการระดมสมอง กำหนดเป้าหมาย วางแผนการทำงานร่วมกัน 3)ร่วมทำ คือ การให้ทุกคนได้ร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ ทั้งในด้านการจัดเก็บ ข้อมูล การจัดเวทีเสวนา การประมวล วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล ตลอดจนการ เรียบเรียงและเขียนรายงานวิจัย 4)ร่วมเรียนรู้คือการให้ทุกคนได้รู้จักการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม ได้รู้จัก รู้ใช้ และรู้วิธีการรักษา สืบทอดประเพณีอันดีงามให้คงอยู่สืบไป

3.2 ปัจจัยในการบริหารจัดการทางวัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ให้ประสบผลสำเร็จ คือ 1)การให้ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน โดยเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ได้มีการทำความเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้สามารถดำเนินงานเป็นไปในแนวทางเดียวกันได้ มีความเอื้อเฟื้อ และให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 2)การสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกัน โดยมีการให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีความเปิดเผยและจริงใจต่อกัน มีความไว้วางใจต่อกัน และเคารพในความคิดเห็นของกันและกัน 3)การประสานงานที่ดี คือ ในการประสานงาน จะมีการประสานงานแบบเป็นกันเอง ให้ความสนิทสนมแบบฉันทัพันธ์ และมีการบรรยากาศแบบเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส มีการสอบถามสารทุกข์สุขดิบ โดยไม่นำเรื่องงานมาเป็นประเด็นหลักในการพูดคุย

3.3 แนวทางในการอนุรักษ์ และสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป คือ 1)ให้มีการประสานชุมชนอื่นๆ หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ได้เข้า มามีส่วนร่วมในการจัดงาน 2)ให้มีการประกวดศิลปะประเพณีในระดับครัวเรือน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับรากหญ้า 3)ให้มีการเชิดชูเกียรติแก่เครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอดประเพณีของชุมชนดีเด่น 4)พ่อแม่ผู้ปกครองและโรงเรียน ต้องร่วมมือกัน ในการสั่งสอนบุตรหลานให้เห็นความสำคัญ คุณค่าของประเพณี สนับสนุนส่งเสริมให้บุตรหลานกล้าที่จะเผยแพร่ข้อมูลและนำเสนอต่อสาธารณะชนด้วย ความภาคภูมิใจ 5)ห้ามให้มีการจำหน่ายสิ่งของมีนเมา และลดมหรสพ สิ่งยั่วยุในงานบุญประเพณี 6)ให้มีตำราหลักสูตรการจดบันทึกภูมิปัญญาเพื่อป้องกันการสูญหายของภูมิความรู้ 7)ให้มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อทุกรูปแบบ และกว้างขวาง 8)หน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ ชี้แนะให้ชาวบ้านมองเห็นคุณค่า ความสำคัญของประเพณีดั้งเดิม

สรุปว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน มีสาเหตุมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และสถานะทางเศรษฐกิจที่รัดตัว จึงเกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิต และค่านิยมของคนในสังคม ประกอบกับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาสู่ประเทศอย่างไม่หยุดยั้ง ทำให้คนหันไปนิยมและรับมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต โดยมีได้คำนึงถึงหลักธรรมทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ เนื่องมาจากการให้เห็นความสำคัญที่จะประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบอันดีงาม

4. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

คำว่า วัฒนธรรม มาจากคำว่า “Culture” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งคำนี้มีรากศัพท์มาจาก “Cultura” ในภาษาละติน มีความหมายว่า การเพาะปลูกและบำรุงให้เจริญงอกงาม คำว่า “วัฒนธรรม” ในภาษาไทยเป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำ 2 คำ เข้าด้วยกัน คือ คำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ความเจริญงอกงาม รุ่งเรืองและคำว่า “ธรรม” หมายถึง การกระทำหรือข้อปฏิบัติเมื่อรวมกันแล้ว วัฒนธรรมตามความหมายของคำในภาษาไทยจึงหมายถึงข้อปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามนอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความหมายวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2547 : 2-3) ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้ว่าวัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามใน วิถีชีวิตแห่งชีวิตของส่วนรวม วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้วัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวม ที่รู้มาจากคนแต่ก่อนสืบทอดกันมาเป็นประเพณีวัฒนธรรม คือ ความคิดเห็น ความรู้ ความประพฤติ และกิจารอาการ หรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะความเชื่อ ประเพณี

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2547 : 2) ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระ และรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างอย่างที่ยมนุษย์สร้างขึ้น

ดังนั้น วัฒนธรรมที่กล่าวไว้ข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นถึงมุมมองที่ต่างกันของวัฒนธรรม ซึ่งล้วนแต่มีความหมายและมีคุณค่าทั้งสิ้น ฉะนั้นในการดำเนินงานวัฒนธรรมจึงเป็นการดำเนินงานเพื่อให้ บังเกิดผลต่อชีวิตของคนในชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่สมดุลและยั่งยืนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ

5. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการทางวัฒนธรรม

5.1 ปัจจัยด้านความรู้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ อ่างใน อักษร สวัสดิ์ (2542 : 26) ได้ให้คำอธิบายว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้นที่ผู้เรียนรู้เพียงแต่เกิดความจำได้ โดยอาจจะเป็นการนึกได้หรือโดยการมองเห็นได้ยินจำได้ ความรู้ในขั้นนี้ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ โครงสร้าง และวิธีแก้ไขปัญหา ส่วนความเข้าใจอาจแสดงออกมาในรูปของทักษะด้าน “การแปล” ซึ่งหมายถึงความสามารถในการเขียนบรรยายเกี่ยวกับข่าวสารนั้นๆ โดยใช้คำพูดของตนเองและ “การให้ความหมาย” ที่แสดงออกมาในรูปของความคิดเห็นและข้อสรุป รวมถึงความสามารถในการ “คาดคะเน” หรือการคาดหมายว่าจะเกิดอะไรขึ้น

อักษร สวัสดิ์ (2542 : 26) พบว่า เบนจามินบลูมได้ให้ความหมายของ ความรู้ว่า หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะ วิธีการและกระบวนการต่างๆ รวมถึงแบบกระบวนของโครงการวัตถุประสงค์ในด้านความรู้ โดยเน้นในเรื่องของกระบวนการทางจิตวิทยาของความจำ อันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระเบียบ โดยก่อนหน้านั้นในปี ค.ศ. 1965 บลูมและคณะได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้หรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ของคนว่าประกอบด้วยความรู้ตามระดับต่างๆ รวม 6 ระดับ ซึ่งอาจพิจารณาจากระดับความรู้ในขั้นต่ำไปสู่ระดับของความรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป โดยบลูมและคณะได้แจกแจงรายละเอียดของแต่ละระดับไว้ดังนี้ 1) ความรู้ (Knowledge) หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นถึงการจำและการระลึกได้ถึงความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งง่ายๆ ที่เป็นอิสระแยกกันไปจนถึงความจำในสิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน 2) ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) เป็นความสามารถทางสติปัญญาในการขยายความรู้ ความจำ ให้กว้างออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล การแสดงพฤติกรรมเมื่อเผชิญกับสื่อความหมาย และความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 3) การนำไปปรับใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) ในเรื่องใดๆ ที่มีอยู่เดิมไปแก้ไขปัญหาก็แปลกใหม่ของเรื่องนั้น โดยการใช้ความรู้ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการกับความคิดรวบยอดมาผสมผสานกับความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งนั้น 4) การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถและทักษะที่สูงกว่าความเข้าใจ และการนำไปปรับใช้ โดยมีลักษณะเป็นการแยกแยะสิ่งที่จะพิจารณาออกเป็นส่วนย่อยๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน รวมทั้งการสืบค้นความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ เพื่อดูว่าส่วนประกอบปลีกย่อยนั้นสามารถเข้ากันได้หรือไม่ อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแท้จริง 5) การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการรวบรวมส่วนประกอบย่อยๆ หรือส่วนใหญ่ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นเรื่องราวอันหนึ่งอันเดียวกัน การสังเคราะห์จะมีลักษณะของการเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาสาระของเรื่องต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบหรือโครงสร้างที่ยังไม่

ชัดเจนขึ้นมาก่อน อันเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ภายในขอบเขตของสิ่งที่กำหนดให้ 6)การประเมินผล(Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินเกี่ยวกับความคิด คำนิยม ผลงาน คำตอบ วิธีการและเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีการกำหนดเกณฑ์(Criteria) เป็นฐานในการพิจารณาตัดสิน การประเมินผล จัดได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สูงสุดของพุทธิลักษณะ (Characteristics of Cognitive Domain) ที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ การนำไปปรับใช้ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์เข้ามาพิจารณาประกอบกันเพื่อทำการประเมินผลสิ่งหนึ่งสิ่งใด

สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้คือ การที่ประชาชนมีความรู้ในเรื่องบทบาทหน้าที่และความรู้เกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล จะทำให้ประชาชนให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

บุญมี แท่นแก้ว (2539: 49) ได้ให้ทัศนะของความรู้ ว่าความรู้เป็นสิ่งที่บุคคลแสวงหา เพื่อเอื้ออำนวยให้ชีวิตเป็นอยู่ได้โดยสะดวกปลอดภัย และมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพ ความรู้จึงจัดแบ่งออกเป็น 2 ระดับ โดยอาศัยมูลฐานและจุดหมายปลายทางเป็นเครื่องกำหนด คือ

ระดับที่ 1 ความรู้ธรรมดา ที่บุคคลจะพึงรู้ได้ด้วยการเรียน การฟัง การคิด อันเป็นความรู้ระดับต้นๆ ที่บุคคลส่วนมากสามารถรู้ได้และเป็นปัจจัยให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ตามที่ชาวโลกต้องการ ความรู้ระดับนี้ยังจัดเป็นคุณธรรมไม่ได้

ระดับที่ 2 ความรู้แจ้งชัด ที่บุคคลจะรู้ได้ต้องอาศัยการฝึกฝน อบรมใคร่ครวญทบทวน ด้วยเหตุด้วยผลอย่างแท้จริง อันเป็นความรู้ระดับสูง น้อยคนจะรู้ได้ อันเป็นความรู้ที่จัดเป็นคุณธรรมได้ ความรู้จึงเป็นบันไดเพื่อไต่ไปสู่คุณธรรมหรือเป็นทางปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงคุณธรรมได้

กล่าวโดยสรุป ความรู้ หมายถึง ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้างต่างๆ และข้อมูลรายละเอียดที่บุคคลเก็บรวบรวมสะสมเอาไว้ รวมทั้งบรรดาข่าวสาร สิ่งที่สำคัญ คือ การที่จะนำเอาองค์ความรู้ต่างๆ เหล่านั้นที่หามาได้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้น ความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุตมณูย์ได้ค้นพบและสร้างขึ้นมาเป็นเครื่องมือเพื่อประกอบการดำรงชีพและกำหนดวิถีชีวิต

5.2 ปัจจัยด้านความเข้าใจ

Bloom and others ให้ความหมายว่า ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการแปลความ ตีความและขยายความ จากสื่อความหมายต่างๆ ข้อมูล และสิ่งต่างๆ ที่ได้พบเห็น รับรู้ ซึ่งก็คือพฤติกรรมด้านความเข้าใจเป็น พฤติกรรมที่สามารถดัดแปลงแก้ไขสิ่งที่ยากมาเป็นสิ่งที่ยาก สิ่งซับซ้อนให้เป็นสิ่งธรรมดา ความเข้าใจจึงแตกต่างจากความจำ แต่มีความเข้าใจต้องมีพื้นฐานจากการเรียนรู้ ความรู้และความจำก่อนเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น บลูม(Bloom) ได้แยกความเข้าใจออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ 1)การแปลความ(Translation) เป็นความสามารถในการจับใจความถูกต้องกับสิ่งที่สื่อความหมายหรือความสามารถในการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง หรือจากการสื่อสารรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่ง 2)การตีความ (Interpretation) เป็นความสามารถในการอธิบาย หรือแปล

ความหมายหลายๆ อันมาเรียบเรียงกัน โดยทำการจัดระเบียบ สรุปย่อเป็นเนื้อความใหม่ได้ โดยยึดเนื้อหา ข้อความเดิมเป็นหลัก ไม่ต้องอาศัยหลักเกณฑ์อื่นใดมาใช้ 3)การขยายความ(Extrapolation) เป็นความสามารถที่ขยายเนื้อหา ข้อมูลที่รับรู้มาให้มากขึ้นหรือเป็นความสามารถในการทำนาย หรือคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าได้อย่างดี โดยอาศัยข้อมูลอ้างอิงหรือแนวโน้มที่เกินเลยจากข้อมูล (ชูชาติ ผิวสว่าง, 2548 : 35)

ดังนั้น ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง การรับรู้ในสิ่งที่ได้มาจากการศึกษาและสิ่งแวดล้อมในสังคมเมื่อมีแหล่งให้ความรู้ แหล่งข่าว การรับรู้และเข้าใจเหมือนกัน หรือแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับบุคคล และแหล่งความรู้ที่ได้รับมาความรู้ความเข้าใจต้องเริ่มต้นจากการเรียนรู้ เมื่อการเรียนรู้มากขึ้นก็จะเกิดเป็นความรู้ ความเข้าใจในที่สุด ซึ่งการเรียนรู้คือกระบวนการที่ประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์อ้อม กระทำให้อิทธิพลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร

ชูชาติ ผิวสว่าง (2548 : 25) การเรียนรู้มีทฤษฎีที่สามารถอธิบายได้ โดยจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1)กลุ่มทฤษฎีความสัมพันธ์เชื่อมโยง 2)กลุ่มทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ 2.1)กลุ่มทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ เป็นกลุ่มทฤษฎีที่ถือเอากระบวนการทางสติปัญญา ประสบการณ์ และความสามารถในการคิดเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกลุ่มทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มย่อย ได้ดังนี้ 2.2)จิตวิทยา จิตวิทยากลุ่มนี้ได้ให้ความสำคัญถึงเรื่องของส่วนรวมว่าส่วนรวมมีความสำคัญมากกว่าส่วนย่อย การเรียนรู้จะต้องมีการเรียนรู้จากส่วนรวมเป็นสำคัญ รวมทั้งการมองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา 2.3)จิตวิทยาการเรียนรู้โดยอาศัยเครื่องหมาย เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการคาดการณ์ล่วงหน้า การที่จะอาศัยการคาดการณ์ล่วงหน้าได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ มองเห็นความสัมพันธ์ในส่วนต่างๆ ของสิ่งนั้นได้ด้วย 2.4)ทฤษฎีสถาน หรือทฤษฎีสันฐานโครงสร้างทฤษฎีนี้เน้นถึงบุคลิกภาพของมนุษย์ว่ามีสำคัญต่อการเรียนรู้ และความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ล้อมรอบตัวจะมีผลต่อการตอบสนองของพฤติกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ ในข้อเท็จจริงต่างๆ รวมทั้งการศึกษาถึงการพัฒนาความสามารถ ทักษะทางสติปัญญาและการใช้วิจารณญาณของมนุษย์เพื่อประกอบการตัดสินใจดังนี้ คือ การยอมรับว่าการเรียนรู้ของมนุษย์จะเริ่มต้นจากในระดับง่ายๆ ก่อนแล้วเพิ่มขีดความสามารถในการใช้ความคิด และพัฒนาสติปัญญาเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

5.3 ปัจจัยด้านเจตคติ

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน(2546 : 389) ให้ความหมายว่า ทศนคติ เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า “ทศนะ” ซึ่งแปลว่า ความเห็น ส่วนคำว่า “คติ” ซึ่งแปลว่า แบบอย่างหรือลักษณะเมื่อรวมกันแล้วจึงแปลว่า ลักษณะของความเห็น ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกส่วนตัวที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนนิวกอมม์ (นิภาภรณ์ เก่งนำชัยตระกูล, 2547 : 10) ให้ความหมายว่า เจตคติของบุคคลขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่บุคคลได้รับอาจแสดงออกทาง

พฤติกรรมใน 2 ลักษณะคือ 1)เจตคติทางบวก(Positive Attitude) แสดงออกในลักษณะพึงพอใจ เห็นด้วยหรือชอบจะทำให้บุคคลอยากกระทำ อยากได้ อยากเข้าใกล้ 2)เจตคติทางลบ(Negative Attitude) แสดงออกในลักษณะไม่พึงพอใจไม่เห็นด้วยหรือไม่ชอบ จะทำให้บุคคลเกิดความเบื่อหน่าย ซิงซัง ต้องการหนีให้ห่างจากสิ่งนั้น

เดือนจิตร วงศ์สวัสดิ์ (2548 : 13)ได้สรุปความหมายของเจตคติได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้ ความรู้สึกและแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมที่มีต่อบุคคลหรือสถานการณ์หรือต่ออย่างใดอย่างหนึ่งโดยบุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมออกมาใน 2 ทิศทาง คือเจตคติเชิงนิมานหรือเจตคติในทางบวก คือ ชอบพอใจ เห็นด้วย สนับสนุนและเจตคติเชิงนิเสธหรือเจตคติในทางลบ คือ ไม่ชอบไม่พอใจ ไม่เห็นด้วยไม่สนับสนุน

สรุปได้ว่า เจตคติ คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใด ๆ ซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมในลักษณะชอบ ไม่ชอบ อาจเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย พอใจ ไม่พอใจต่อสิ่งใด ๆ ในลักษณะเฉพาะตัวตามทิศทางของเจตคติที่มีอยู่ และทำให้จะเป็นตัวกำหนดแนวทางของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนอง เจตคติเป็นเรื่องของความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ ความลำเอียง ความคิดเห็นที่ฝังใจ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มักจะเกิดขึ้น เมื่อบุคคลรับรู้และประเมินค่าจากสิ่งนั้น เกิดจากอารมณ์ตามความคาดหวังควบคู่กันไปกับการรับรู้ นั้น และมีผลต่อความคิด รวมทั้งเกิดปฏิกิริยาในใจของเรา ดังนั้น เจตคติเป็นแนวความคิดหรือเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งมีทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมประสบการณ์ การเรียนรู้ ซึ่งมีผลต่อการแสดงออกหรือพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ

5.4 ปัจจัยด้านพฤติกรรม

สิทธิโชค วรรณสันติกุล (2529 : 68) ให้ความหมายว่า พฤติกรรม หมายถึง ปฏิบัติการและกิจกรรมทุกชนิดที่มนุษย์แสดงออกทางรูปธรรมนามธรรมตลอดเวลา สังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัส วาจาและการกระทำ สามารถแบ่งพฤติกรรมออกได้เป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมภายนอก ซึ่งเป็นการกระทำที่สังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัสหรืออาจใช้เครื่องมือช่วย และพฤติกรรมภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ บุคคลอื่นไม่สามารถสังเกตได้

มติชน (2547 : 612) ให้ความหมายว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำที่สังเกตได้ เช่น การพูด การเดิน การเต้นของหัวใจ การรับรู้ การคิด การจำ และการรู้สึก การกระทำที่สังเกตไม่ได้ เช่น ผู้กระทำรู้ตัว ไม่รู้ตัว หรือเป็นพฤติกรรม ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เป็นการกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลซึ่งสัมพันธ์กับสิ่งกระตุ้นภายในและภายนอก

สรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกของจิตใจทั้งภายในและภายนอกเป็นการกระทำเพื่อสนองความต้องการของบุคคลซึ่งบุคคลอื่นสามารถสังเกตด้วยสายตาหรือการรับรู้ทางเสียงและสามารถใช้เครื่องมือทดสอบก็ได้

6. วิเคราะห์การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนนั้น ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งในการรวมกลุ่ม ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ระบบอุดมการณ์ของชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อตัดสินใจร่วมกันอย่างสมัครใจและยุติธรรม ทั้งนี้ต้องมีผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ที่เข้มแข็งมีศักยภาพ โดยได้ระบุว่า ปัจจัยที่ส่งผลทำให้ชุมชนไทยทรงดำของบ้านเขาย้อยเกิดศักยภาพเพื่อพัฒนามี 3 ปัจจัย คือ 1) วัฒนธรรมชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง 2) การพึ่งตนเองของชุมชน โดยอาศัยปัจจัยภายในเป็นตัวสร้างรายได้ และเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพเสริมรายได้หลักของชุมชนไม่ได้ ขึ้นอยู่กับการท่องเที่ยว มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและยอมรับนับถือให้ความเคารพผู้อาวุโส รวมทั้งผู้นำทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมนี้เกิดจากความสมัครใจและแรงจูงใจจากภายในชุมชนเอง ตั้งแต่ระดับการรับรู้ข้อมูล จนถึงระดับของการแบ่งปันจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

วิเคราะห์ว่าการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วมการยึดมั่นในวัฒนธรรม ประเพณีและความถูกต้องดีงามให้เกิดขึ้นในสังคมทุกระดับ ทำให้มีการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมตามองค์ประกอบในการแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่สามารถนำมาปรับปรุงพัฒนาชุมชนให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุขพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้คุณธรรมและวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

ปัจจุบันเป็นยุคสมัยของกระแสสังคมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านวัตถุ ความเชื่อและค่านิยม เป็นต้น กระแสดังกล่าวถือว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ประเพณีบุญบั้งไฟมีผลกระทบทางพิธีกรรมทางด้านศาสนา และความเชื่อซึ่งเคยเป็นส่วนสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมในปัจจุบันมุ่งผลทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ส่วนรูปแบบการจัดงานประเพณีวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตเป็นอย่างมาก มีการจัดทำขึ้นเชิงท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยมีพื้นฐานมาจากการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน

7. สรุป

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการทางวัฒนธรรม ที่ทรงคุณค่าต่อการอนุรักษ์ รักษา สืบสานและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในชุมชนนับเป็นกระบวนการสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ปรัชญา ศิลปะและประเพณี

วัฒนธรรมให้ยังคงอยู่และถือปฏิบัติจวบจนปัจจุบันซึ่งชุมชนต่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ เป็นความสัมพันธ์แบบการมีส่วนร่วมของฝ่ายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านศิลปวัฒนธรรม และการจัดฝึกอบรมในรูปแบบกิจกรรม โดยมีบ้าน วัด และโรงเรียนทำให้เกิดความร่วมมือในระดับมหภาคการพัฒนาวิถีทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยหน่วยงานในชุมชนทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วม ต้องการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมมาถ่ายทอด สืบถอดและจัดเป็นหลักสูตรชุมชน เพื่อให้เกิดผลที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชนซึ่งชุมชนควรมีส่วนร่วม

ส่วนข้อเสนอแนะความต้องการการมีส่วนร่วมในการการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนคือการยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณีและความถูกต้องดีงามให้เกิดขึ้นในสังคมทุกระดับ ทำให้มีการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุขและสามารถสร้างมูลค่าทางวัฒนธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อมการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจในปัจจุบัน เป็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการตามกฎหมาย หรือเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำก่อนการตัดสินใจ รวมทั้งยังถือเป็นเงื่อนไขที่จะต้องจัดให้มีก่อนการพิจารณาในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครอง เพื่อให้เกิดการยอมรับและสนับสนุนจากชุมชนอย่างแท้จริง

8. เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ กัลป์ตินันท์. (2543). **ความต้องการมีส่วนร่วมทางการศึกษาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในเขตการศึกษา 10. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.**
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2550). **การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริการจัดหางาน. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานและสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.**
- ชูชาติ ผิวสว่าง. (2548). **ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.**
- เตือนจิตร์ วงศ์สวัสดิ์. (2548). **การศึกษาเจตคติที่มีต่อการใช้สิ่งเสพติดของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา. สุราษฎร์ธานี : ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสุราษฎร์ธานี.**
- นิภาภรณ์ เก่งนำชัยตระกูล. (2547). **ทัศนคติของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคราชบุรีที่มีต่อการอนุรักษ์ผ้าจากของราชบุรี. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.**

- บุญมี แทนแก้ว. (2539). **จริยธรรมทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ.(2538). **ทัศนคติ การวัด การเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- ปรีดา พูลสิน. (2555). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- มติชน. (2547). **พจนานุกรมฉบับมติชน**. กรุงเทพมหานคร : หนังสือพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2547). **คู่มือแนวทางปฏิบัติการดำเนินงานของสภาวัฒนธรรมและคู่มือวิทยากรกระบวนการวัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- สิทธิโชค วรานุสันติกุล. (2529). **การจัดการพฤติกรรมมนุษย์**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- หวน พันธุ์พันธ์. (2528). **การบริหารโรงเรียนด้านความสัมพันธ์กับชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต.
- อรรณพ อุ่อก. (2538). **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายกิจการสตรีต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายกิจการสตรี อำเภอมะนังยโสธร อำเภอมะนังยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ**. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาการบริหารงานท้องถิ่น. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อักษร สวัสดิ์. (2542). **ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาในเขตบางกะปิ กรุงเทพฯ**. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม. คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อำนาจ อนันต์ชัย. (2527). **การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนการพัฒนาชุมชน สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.